

Милица В. Ђуковић
Институт за књижевност и уметност
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 31. 8. 2018.
Прихваћен: 20. 9. 2018.

ПИСМО МИХАЈЛА ПУПИНА ТИХОМИРУ ОСТОЈИЋУ И УВОДНИ ЧЛАНAK О ДОСИТЕЈУ ОБРАДОВИЋУ У ЊУЈОРШКОМ СРБОБРАНУ (1911)*

У раду је приређено писмо које је Михајло Пупин послao Тихомиру Остојићу из Њујорка 6. јула 1910. године. Као председник Савеза сједињених Срба „Слога“ и члан уређивачког одбора гласила овог Савеза, недељника *Србобран* (који је излазио у Њујорку од 1909. до 1919. године), Михајло Пупин затражио је од Тихомира Остојића, као једног од најбољих познавалаца и једног од цењенијих проучавалаца стваралаштва Доситеја Обрадовића, чланак о Доситеју Обрадовићу, који би *Србобран* објавио поводом стогодишњице Доситејеве смрти. Остојићев одговор Пупину није сачуван, али трагом писма Михајла Пупина, у њујоршком *Србобрану* за 1911. годину, у броју који је објављен 3. марта 1911. године, пронашли смо уводни чланак „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911“. Овај непотписани чланак највероватније није Остојићев, али у овом раду приређен је чланак „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911“, са циљем предочавања обима који је обележавање стогодишњице смрти Доситеја Обрадовића имало, како у Европи, тако и у Сједињеним Америчким Државама. Чланак о Доситеју Обрадовићу из њујоршког *Србобрана* (1911) сведочанство је значаја

* tiskicvet38@gmail.com

** Овај рад настао је као резултат истраживања спроведених на пројекту *Улоја српске периодике у формирању књижевних, културних и националних образаца (178024)*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

који је књижевно дело Доситеја Обрадовића имало на почетку друге деценије XX века, а уједно и прилог који може бити користан за будућа проучавања рецепције Доситеја Обрадовића у XX веку.

Кључне речи: Михајло Пупин, Тихомир Остојић, Доситеј Обрадовић, годишњица смрти, њујоршки *Србобран* (1911).

На основу података који су изнети у непотписаној белешци „Прослава Доситеја Обрадовића. Поводом стогодишњице од смрти”, објављеној у *Споменици Доситеја Обрадовића*, може се закључити да је године 1911, у свим крајевима у којима су живели Срби, свечано обележена стогодишњица смрти Доситеја Обрадовића, као и да је ова прослава имала колективни и интегративни карактер (у њој су учествовали сви слојеви друштва, државне и црквене организације, ђачка удружења, певачка друштва и појединци), те да је попримила вид свеколике националне свечаности. У школама су држана предавања посвећена животу и раду Доситеја Обрадовића, у црквама је држан помен овом великому српском просветитељу, Народна скупштина одржала је седницу у част Доситеја Обрадовића, у Народном позоришту у Београду, 28. марта 1911. године, изведена је представа „Младост Доситеја Обрадовића” по тексту Косте Трифковића. Свечана предавања организована су у Крагујевцу, Лесковцу, Рачи и Пироту и том приликом о Доситеју Обрадовићу говорили су Петар Стокић, Милош Димитријевић, г. Пантелић, Коста Јовановић и Петар Нешић. У Чакову, Доситејевом родном месту, 17. априла 1911. године, одржани су свечани помен и велики банкет у част откупа куће у којој је Доситејрођен, а о Доситеју Обрадовићу говорили су Јован Скерлић, као представник Министарства просвете и Тихомир Ђорђевић, у својству представника Српске књижевне задруге. У Новом Саду, на свечаној седници Матице српске, о Доситеју Обрадовићу говорио је Тихомир Остојић, а у новосадској Српској православној великој гимназији говорници су били Тихомир Остојић и Душан Радић. У Сарајеву су предавања о Доситеју одржали Владислав Ђоровић, Ристо Радуловић и Стево Ка-

луђерчић, у Мостару је српска православна црквено-школска општина приредила свечану забаву са циљем прикупљања средстава за Доситејев споменик, док је српска омладина у Бањој Луци приредила помен-вече на којем је Васо Глушац говорио о Доситеју Обрадовићу. У Далмацији је такође обележена годишњица смрти Доситеја Обрадовића, а у малом селу Орлић, у којем је Доситеј написао „Буквицу”, откривена је спомен-плоча Доситеју Обрадовићу. У Кину је држан па-растос Доситеју Обрадовићу и покренута је иницијатива да се оснује Дом Доситеја Обрадовића, док је у Скопљу, у гимназијској сали, одржана свечана прослава, са предавањем Милоша Перовића о Доситеју. Дубровник се Доситеју Обрадовићу одужио свечаном прославом у просторијама певачког друштва „Слога”, док је у Прагу српско академско друштво „Шумадија” приредило свечано вече, на којем је, између осталих, говорио Томаш Масарик „О Доситеју Обрадовићу као филозофу”. (в. СДО 1911: 168-173).

Поред манифестација организованих у част Доситеја Обрадовића, стогодишњицу смрти „српског Сократа”, обележили су и многобројни српски књижевни часописи:

„'Српски Књижевни Гласник' и 'Бранково Коло' приредили су 'Доситејеву споменицу'. Спљетски 'Jug' донео је чланак Г. Ђ. Шурмина 'Доситије Обрадовић у Далмацији', а загребачко 'Zvono' прештампало је из књиге 'Српска Књижевност XVIII века' г. Ј. Скерлића шест глава о Доситеју Обрадовићу. 'Годишњица Николе Чупића књига XXX' донела је чланак 'Доситеј Обрадовић као просветитељ народа српског' од Јована Миодраговића. Чланке о Доситеју Обрадовићу донели су још и ови часописи: 'Дело' и 'Просветни Гласник' у Београду, 'Босанска Вила' и 'Преглед' у Сарајеву, 'Дан' на Цетињу.

Сва српска штампа узела је великог учешћа у овој прослави. Београдски листови, сви без разлике, у уводним чланцима, и у разним прилозима, говорили су о Обрадовићу. Исто тако и главни листови ван Србије: 'Вардар' у Скопљу, 'Српска Ријеч' у Сарајеву, 'Рад' у Мостару, 'Dubrovnik' у Дубровнику, 'Србобран' у Загребу, 'Слога' у Сомбору, 'Српски Глас' у Великој Кикинди; 'Српство', 'Браник', 'Застава', 'Трговачке Но-вине' у Новом Саду." (в. СДО 1911: 172-173)

Поменутим (књижевним) листовима који су излазили ван тадашњих граница Србије и који су обележили стогодишњицу смрти Доситеја Обрадовића неопходно је додати бар још један часопис: њујоршки *Србобран*. Наиме, председник Савеза сједињених Срба „Слога“ из Њујорка, Михајло Пупин, желео је да у недељнику, „српском народном листу и органу Савеза сједињених Срба 'Слога'"¹ *Србобрану*, 1911. године, донесе један чланак или низ популарно писаних чланака о Доситеју Обрадовићу. Чланак је Пупин затражио 1910. године од једног од најбољих познавалаца стваралаштва Доситеја Обрадовића, историчара књижевности који је одбранио докторску дисертацију о Доситеју Обрадовићу у Бечу 1907. године, аутора студија, монографија и чланака о Доситеју, Тихомира Остојића. Поред чланка о Доситеју Обрадовићу, Пупин се у писму које је послао из Њујорка 6. јула 1910. године, Остојићу обратио и за савет о томе која су дела Доситеја Обрадовића народу „најразумљивија, најмилија и најприступачнија“, како би и она била благовремено, у Њујорку, одштампана. Писмо које је Михајло Пупин послao Тихомиру Остојићу гласи:

САВЕЗ СЈЕДИЊЕНИХ СРБА СЛОГА.
Њујорк 6. јула 1910.

Госп. Тихомиру Остојићу, професору,
Нови Сад.

Почетком идуће године прославићесви Срби свуда сто-
годишњицу Доситеја Обрадовића.

Поводом тим ради смо и ми у нашем органу *Србобрану*, да донесемо о томе један или низ чланака, који би били по-
пуларно написани.

¹ Недељник *Србобран* излазио је у Њујорку од 1909. до 1919. године „Нови савез Слоја“ је под Пупиновом управом 1909. покренуо свој лист који се звао *Србобран*. Овај недељник, који је излазио до 1919. у Њујорку, уређивали су Чеда Павић, Божа Ранковић, Петар О. Стијачић, а потом Душан Поповић и Милош Тривунац.“ (Видаковић Петров 2007: 252). Поред *Србобрана* који је објављиван у Њујорку, у Питсбургу је излазио Американски *Србобран*, који је доносио чланке уперене против Михајла Пупина и њујоршког *Србобрана* (в. Видаковић Петров 2007: 222–229).

Мислимо да сте ви специјално један од најбољих познавалаца рада Доситеја Обрадовића, те се с тога у тој ствари и обраћамо на вас.

Рачунамо и на ваше родољубље уопште, које није мање зацело ни према нашој браћи овде, којих јепреко 150.000 и који требају лепе и здраве поуке као кору хлеба.

Ми смо окупили око себе преко 10.000 нашег народа. Сврха је наша истина, у првом реду осигуравање нашега народа овде у случајевима тешких несрећа и непогода, но ми се ипак за то не задржавамо само на томе, него настојимо, нарочито путем нашега листа, да наш народ овде такођер морално и умно крепимо и подижемо.

Уважавајући све то, ми смо уверени, да ћете нам у што краћем времену послати замољено, а том приликом молимо и да нам назначите, које су најљепше ствари Доситејеве и народу најразумљивије, најмилије и најприступачније, па да и њих у своје време одштампамо.

Очекујемо ваш повољан одговор и замољено, те вас уједно срдачно поздрављамо

с поштовањем
Савез сједињених Срба Слога
Председник
М. И. Пупин.

Тајник
П. Х. Павловић

[ПОМС, инв. бр. 22. 014]²

Одговор Тихомира Остојића на ово Пупиново писмо није сачуван, тако да се не може поуздано знати да ли је Пупиновом захтеву Остојић одговорио и на који начин. Трагом писма Михајла Пупина, прегледали смо, у Народној библиотеци Србије, њујоршки *Србобран* (сигн. „п 2582“) за 1911. годину, међутим, текст Тихомира Остојића о Доситеју Обрадовићу нисмо нашли. Ипак, у броју 73 (год. III), објављеном у четвртак, 3 (16) марта 1911. године у Њујорку, као уводни

² Писмо је приређено онако како је написано, без исправљања грешака у правопису и интерпункцији. Очигледне словне грешке и грешке у спајању речи такође нису исправљане.

чланак може се наћи непотписани текст „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911”, који, судећи према стилским карактеристика-ма и уопштеном, репортерском начину извештавања о Доситејевој прослави (без залажења у анализу књижевног ствара-лаштва Доситеја Обрадовића), највероватније није написао Тихомир Остојић. Уводник „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911” заправо је краћа белешка о Доситеју Обрадовићу, његовом значају за српску књижевност и културу, као и о обележавању стогодишњице Доситејеве смрти, са неколиким наводима из једног дела Доситеја Обрадовића – из „Вјенца од алфавита”. Сâm чланак не доноси нове податке о Доситеју Обрадовићу, стилски и тематски непретенциозно је написан, информати-ван је (доноси податке о обележавању годишњице Доситејеве смрти у Србији) и намењен превасходно српским читаоци-ма у Америци. Значај овог члanka није књижевноисторијс-ки, већ се он, првенствено, састоји у чињеници да се великој прослави Доситејевог јубилеја, почетком друге деценије XX века, придружила, поред српске штампе, уједно и исеље-ничка српска периодика, прецизније, њујоршки *Србобран*, на челу са Михајлом Пупином, као главним председником Управног одбора Савеза сједињених Срба „Слога” у Њујор-ку и чланом уређивачког одбора гласила Савеза сједињених Срба „Слога”, недељника *Србобрана*. Дакле, ауторство члан-ка „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911”, објављеног у 73. броју њујоршког *Србобрана*, 3. (16) марта 1911. године, није мо-гуће утврдити, али до овог члана дошли смо захваљујући писму које је Михајло Пупин послao Тихомиру Остојићу 1910. године, тако да се овај чланак доноси цео, у облику у којем је објављен у *Србобрану*, као доказ о одушевљењу са којим је 1911. године обележена годишњица Доситејеве смр-ти у свим крајевима у којима су живели Срби, како у Европи, тако и у Америци. Чланак се доноси онако како је објављен, без икаквих приређивачких интервенција (задирања у пра-вопис или интерпункцију) и без исправљања словослагачке погрешке (цитати из „Вјенца од алфавита” који су дати под словом „J” откуцани су, очигледно штампарском непажњом, мимо азбучног реда, испред цитата који су дати под словима „Ж”, „З” и „И”). Као прилог, доноси се скенирана страница

њујоршког *Србобрана* на којој је објављен уводник „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911”.

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ 1811 – 1911

Живио је добродетельно, живи
споменом, живиће славом.

На 27. марта о. г. навршује се 100 година од смрти великога мужа, Србина и књижевника, Доситеја Обрадовића. И као што сви народи славе своје мужеве и великане тако и српски народ не остаје дужан ни једноме, него их према заслугама и награђује, а ако не за живота послије смрти сигурно.

Оцу српске књиге и првом српском попечитељу проповјешченија Доситеју Обрадовићу, српски народ ће се достојно одужити и његово заслужно име још више овјековјечити. У Биограду је установљен нарочити одбор за прославу његове стогодишњице у који су ушли сви бољи српски књижевници и угледније личности, а да прослава буде што већа и значајнија приређивачки одбор је раздијелио у два дијела: 27. марта о. г., као на дан смрти његове, одржаће се у свима српским школама, у цијелом Српству, предавање о значају великога народног просветитеља. Српска државна штампарија је узеала на се, да до тога дана изда цјелокупна дјела Доситијева. Главни дио прославе је одређен за 1. септембра о. г. када ће се у Биограду, на Теразијама, најсвечаније открити Доситејев споменик, на који ће се утрошити 40.000 динара, а тај новац дају: Краљ Петар, биоградска општина и све српске установе. Споменик ће представљати Доситеја у природној величини.

У прослави ће учествовати и краљ Петар. Академија Наука држаће свечану сједницу, а исто тако и српски универзитет. Биће и два конгреса: прво, конгрес југословенских књижевника и културних друштава; друго, конгрес српских и хрватских ћака. У српском позоришту биће свечана представа.

Ово је у кратко програм прославе Доситејеве стогодишњице, а сад да се мало забавимо о првом дијелу ове свечаности, о предавањима у српским школама. У нас Срба у Америци имају свега неколике српске школе и ми мислимо

да је дужност истих, као и њихових школских одбора, да се заузму те да на тај дан свечано приреде и они предавања у српским школама о значају овог великог српског књижевника и просветитеља, а и друга културна друштва не би требала да изостану. Требали би и они да се придруже овој српској свечаности, јер није српски рад само се разметати празном галамом, треба радити кад се прилика зашто укаже. О овоме ће свакако позвани да промисле.

*

Ми ћемо на овоме мјесту да донесемо и неколико књижевних радова Доситејевих и то из његове Буквице:

Љубазни учениче! Послушај мене у вријеме младости твоје, ако желиш да се радујеш у вријеме старости. Ја пошто сам те научио благим обичајем и украсио, долазим да вјенчам главу ума твојега са различними савјети, који ће ти служити за научење у различним потребама. Бити ће овај вијенац исплести од толико цвијетака, колико је у азбуку слова; потреба је dakle изрећи ово састављење:

Вијенац од Алфавита

А. – Ако мислиш да се у чему не превариш и да су посли твоји срећни, много мисли шта се из шта може родити и догодити и знај, да манити људи све патећи уче се и не мислећи, шта му се може догодити; све говори, да се није надао, да ће му се то и то догодити; а ти, драги мој, сваку ствар суди и размишљај, што ћеш рећи и учинити, и чувајући се и од онога, што се не мисли догодити, избавићеш се и од онога, што се догоди.

Б. – Бјежи од оних људи, који су невјерни својим првим љубазником, и ако те ласкају лијепима ријечима, знај, да за своју корист то творе.

В. – Владатељи и поглавари кад су неправедни, тадај се штете и разоравају градови и народи; несрећа куће произлази од манити куће поглавара.

Г. – Глад се хлебом лијечи, а не златом.

Д. – Дуго се вријеме хоће за савршити савршено које добро дјело; дијете, које се прије девет мјесеци роди на ризику је.

Ј. – Један, који другоме копа јаму, ваља да сам, који је ископао, упадне у њу.

Ж. – Жао ми је много, зашто нијесам научио оно, што сам могао научити.

З. – За вриједнима људима неко говори зло, неко добро, а за рђама нико ништа.

И. – Имати мудрост велика је срећа.

* К. – Када те је тко преварио и изневјерио, ако те моли, да му опростиш, прости му; ма у напредак чувај га се.

Љ. – Људи, браћо! Познајмо ко смо и куд ћемо!

М. – Милостиња јест подобна јелеју, зашто како јелеј сврх сваке ствари влажне стоји, тако и милост, која се чини сиромаху, јест највећа добродјетель од свије добри дијела.

Н. – Не може око виђети оно што је у оку. Најманитији је онај, који би рад, да га људи поштују, а ради оно, с чим ће се онепоштенити.

О. – „Отче мој, Леонтије! Како мене остављаш?” „Кћери моја! теби Бог јест дао лепоту, а ја сам те научио мудrostи и филозофији; чувај и ти поштење и чистоту; неће ти зло бити.”

П. – Пише у библији, како Сомпсон уби лава, послије тога нађе у истога лава глави мед; ма како она мртва глава лавова држаše у себи мед, ма јести га не могаше, тако неким људима залуду бива и учење и имање, што им остане од роditelja, кад не умију с њим управити.

Р. – Ријеч добра јест драги камен. Ријеч јест славни син славнога цара ума.

С. – Сваки пут чувај се јачега од себе и старијега, зашто онај, који може помоћи, може и одмоћи.

Т. – Такова свакога штимају људи, какав јест.

У. – У свакој ствари немој се хвалити; нека те дјела твоја фале.

Ф. – Фајде није ни користи неблагодарну и пакосну човјеку добро чинити.

Х. – Храброст, то јест снага, сваки пут не помаже.

Ц. – Цар и поглавар и учитељ ваља да је много паметан: зашто и добро и зло у поглавару стоји.

Ч. – Чаково се зове село, у коме се Доситеј родио у Банату.

Ш. – Што човјек жели другому, много крат се њему пригоди.

ИЗВОРИ

Аноним, „Доситеј Обрадовић 1811 – 1911”, *Србобран: српски народни лист и орган Савеза сједињених Срба 'Слова'* – *Srbobran: Serb national paper and the organ of the Serb federation 'Sloga'*, Њу Јорк, Четвртак, 3. марта 1911 – New York, Thursday, March, 16. 1911, стр. 1.

Пупин, Михајло 1910: *Тихомиру Остојићу*. Чланак о Доситеју за амерички календар. Нови Сад: Рукописно одељење Матице српске, инв. бр. 22. 014; 6. VII 1910. [писмо].

ЛИТЕРАТУРА

Видаковић Петров 2007: К. Видаковић Петров, *Срби у Америци и њихова периодика*, књ. 1, Београд: Институт за књижевност и уметност.

СДО 1911: Аноним, „Прослава Доситеја Обрадовића. Поводом стогодишњице од смрти”, у: *Споменица Доситеја Обрадовића*, Београд: Српска књижевна задруга, 168–173.

MILICA V. ĆUKOVIĆ

MIHAJLO PUPIN'S LETTER TO TIHOMIR OSTOJIĆ AND THE INTRODUCTORY ARTICLE ABOUT DOSITEJ OBRADOVIĆ IN NEW YORK'S SRBOBRAN JOURNAL (1911)

Summary

The paper showcases the letter which Mihajlo Pupin sent from New York to Tihomir Ostojić on July 6th 1910. As the president of The Union of United Serbs "Sloga" ["Unity"] and a member of the editorial board of the Union's bulletin, the weekly *Srbobran* (which was published in New York from 1909 to 1919), Mihajlo Pupin requested an article on Dositej Obradović from Tihomir Ostojić, who

was regarded as one of the best and most distinguished researchers of Dositej Obradović's work. The article was to be published in *Srbobran* honoring the centenary of Dositej's passing away. Ostojić's response was not preserved, but judging from a letter by Mihajlo Pupin, from New York's *Srbobran* in the year 1911, the issue of March 3rd 1911, we have found an introductory article entitled: "Dositej Obradović 1811 – 1911." This unsigned piece probably cannot be associated with Ostojić, but this paper showcases the article "Dositej Obradović 1811 – 1911," in order to show the scale of the marking of the centenary of Dositej Obradović's death in Europe, as well as in the United States of America. The article on Dositej Obradović from New York's *Srbobran* (1911) serves as a testimony to the importance the literary work of Dositej Obradović had at the beginning of the second decade of the 20th century, as well as a useful source for future research of the reception of Dositej Obradović in the 20th century

Keywords: Mihajlo Pupin, Tihomir Ostojić, Dositej Obradović, centenary, New York's *Srbobran* (1911).